

31 Mart-Azərbaycanlıların Soyqırımı Günüdür

1917-ci il Oktyabr inqilabı ve haki-miyətə kommunistlərin gəlməsi zamanı yaranmış vəziyyətdən istifadə edən erməni millətçiləri və onların cəmləşdiyi Daşnakşütün partiyası Bakıda və digər yerlərdə sinsi mübarizə adı altında əslində azərbaycanlılar qarşı mitinqlər, kückə yürüşləri və digər texribat xarakterli hərəkətlər həyata keçirməyə başladılar. Neticədə qatı erməni millətçisi, bolşevik cildinə girmiş S. Şaumyan başda olmaqla rehbər heyəti əsasən ermənilərdən və digər qeyri azərbaycanlı millətlərin nümayəndələrindən ibaret olan Bakı Soveti yarandı. Bakı Sovetinin üzdə şüarı Azərbaycanda sovet hakimiyəti qurmaq olsa da əsas niyyəti Azərbaycanı xəyallarında canlandırdıqları «Böyük Ermənistən»ın tərkibinə qatmaq, Bakını isə mərkəz elan etmək idi.

təbləri, kitabxanaları, mədəniyyət ocaqlarının hamisini yandırırdılar. Hətta içəri Şəhərə hücum zamanı A. Mikoyanın başçılığı ilə yaradılmış "İngiləbi müdafiə" adı ilə çıxış edən quldur dəstələri Bakının ən gözəl memarlıq abidələrindən olan "İsmailiyyəni" yandırmış, "Açıq söz", "Kaspı", "Baku", qəzetləri redaksiyalarını dağıtmış, "Təzə pir" məscidinin minarələrini isə top atışı ilə dəlik-deşik etmişdilər. Bakı Kommunası 1918-ci ilin martında cinayətkar planı həyata keçirməyə başlayırdı. Təxminən 7 min erməni əsgəri müxtəlif cəbhələrdən Bakıya getirilirdi. Bundan başqa "Qırmızı Qvardiya" adı altında yaradılan 10—12 minlik ordunun da 70%-i ermənilərdən ibaret idi. Qabaqcadan hazırlanınan anlaşmaya əsasən, bolşevik-erməni koalisiyası cəbhə boyu hücumu keçir. Təpədən dırnağa qədər silahlanmış erməni ə-

Beleliklə, dinc əhaliyə qarşı soyqırımı başladı.

S. Lalayansın dəstələri 3-16 aprel tarixində Şamaxı əhalisine divan tutdu. Yerli erməni və rus-malakan kendililərinin köməkliyi ilə təkcə mart ayında Şamaxının 58 kəndi Bakı Sovetinə bağlı erməni ordusu tərəfindən dağdırıldı. Təxminən 8 minə yaxın insan öldürülüdü ki, bunun da 1653 nəfəri qadın, 965-i isə uşaq idi. 1918-ci ilde 15 min əhalisi olan Şamaxının 1921-ci ilde əhalisi təxminən 1700 nəfərə enmişdi.

Quba qəzasında da hadisələr eyni istiqamətdə cəreyan edirdi. Aprel ayında Quba qəzasına gəndərilən daşnak dəstələrinin komandiri Hamazasp bildirmişdi: "Mən erməni xalqının qəhrəmanı və onun müdafiəçisiyəm... Mənə Xəzər dənizində Şahdağadək olan ərazidə bütün müsəlmanları məhv etmək əmri verilmişdir".

Azərbaycanlıların soyqırımı hadisəsinin əsas mahiyyəti

Beleliklə, 1918-ci ilə Rusiyada yaranmış vəziyyətdən istifadə edən ermənilər öz istədiklərini bolşevizm bayrağı altında nail olmağa cəhd göstərmişlər. Mart ayının əvvəlindən başlayaraq, ordudan təxis olunan, lakin silahları alınmayan ayrı-ayrı erməni dəstələri Azərbaycanın müxtəlif yerlərində talanlara başlamışdılar. Bakıda qırğın töredilməsine hələ 1918-ci ilin yanvarında cəhd edilmişdi. Müsəlman korpusunun komandiri general Talışinskinin həbsi şəhərin türk-müsəlman əhalisində ciddi qəzəb doğurmuşdu. Bundan istifadə edən ermənilər isə silahlı toqquşmaya cəhd göstərdilər. Ancaq Məhəmməd Əmin Rəsulzadə, Nəriman Nərimanov və başqalarının səyi nəticəsində onların yanvar ayında qırğın töremək planı baş tutmadı. Lakin onlar bu məkrli niyyətlərini mart ayında həyata keçirə bildilər.

1918-ci il mart ayının 30-da erməni kilsəsi yanında toplaşan daşnak dəstəsi müsəlmanlara ilk atəş açdı. 31 mart səhər tezden bolşevik-daşnak dəstələri azərbaycanlılar yaşayan Kərpicxana, Məmmədli və başqa məhəllələrə hücum etdilər. Həmin məhəllələri havadan təyyarələr, dənizdən isə hərbi gəmilər bombalamaya başladılar. Ermənilər rusları inandırmışdılar ki, guya içəri Şəhərdə azərbaycanlılar rusları qırıblar. Matroslar bunun yalan olduğunu biləndən sonra atəş dayandıralar da artıq gec idi, alovə bürünməş məhəllələrdə ölenlərin sayı hesabı yox idi. Erməni millətçi fəsişləri heç kimə rəhm etmirdilər, qarşılara çıxan hər kəsi türk deyə dərhal qətə yetirirdilər. Daşnaklar deyirdilər: "Biz heç bir bolşevik tanımırıq, təkcə müsəlman olmağın kifayətdir". Onlar evləri qarət edir, adamları yandırır, hamilə qadınları ağılaşımaz işğəncərlər qətə yetirirdilər. Ermənilər azərbaycanlılara məxsus mək-

gərləri müsəlmanların evlərinə basqınlar edərək onları vəhşicəsinə öldürür, körpələrə və qocalara aman vermirdilər. Qadınlar da-ha ağır şəkildə öldürülürdü. Arxiv materiallarına əsasən qulaqları, burunları kesilən, orqanları parça-parça edilən 37 qadının meyiti tapılmışdı. Nəriman Nərimanov erməni vəhşilərinin töredikləri qətləmlər haqqında belə bəhs edir: "Bir müsəlmana belə aman verilmədi".

Milli sülhə və birliyə qarşı "sinsi mübarizə" və "sinfilik" mövqeyində çıxış edən S. Şaumyan başda olmaqla Bakı bolşevikləri "Bakı Sovetinin Zaqqafqaziyada vətəndaş müharibəsinin başlıca mərkəzine və istehkamına" çevirmeğə yolunu seçdilər. Onlar daşnaqlarla birlikde "antisovet qiyamına", "eksinqilaba" qarşı mübarizə adı altında 1918-ci il mart ayının axırlarında (30-31-də) milli qırğın təşkil etmişdilər. Bu müsəlmanlara qarşı, xüsusilə azərbaycanlılara qarşı milli soyqırımı, Azərbaycanın milli istiqalılmasına xəyanətkar sui-qəsd idi. Həmin soyqırımı zamanı Bakıda 12 mindən çox (bəzi sənədlərdə 15 min) günahsız azərbaycanlı qanına qəltən edildi. Bu soyqırımda daşnak silahlı dəstələri, habelə A. Mikoyanın başçılıq etdiyi "Qızıl qvardiya" dəstələri xüsusilə fərqlənmişdilər.

Toqquşmanın başlanması üçün bəhanə isə Hacı Zeynalabdin Tağıyevin oğlu Məhəmmədin cənazəsinin "Evelina" gəmisində Lənkərandan Bakıya gətirilməsini təşkil edən 48 hərbçinin gəlişi oldu. Ermənilər şayie yaydılardı ki, bu zabitlər Muğandakı malakan kendilərini dağıtmış barədə göstəriş alıblar. Bunu bəhanə getirən Şaumyan gəmidəki zabitlərin təksiləh olunması üçün göstəriş verdi. Buna etiraz edən yerli əhalisi kückələrə çıxıb zabitlərin təksiləh olunmasına etirazını bildirdi.

Onun başçılıq etdiyi daşnak dəstələri Quba qəzasında 122 kəndi yandırdılar. Yerli sakinlər isə min bir əzablarla qətə yetirildilər. Ermənilər adamların gözərini çıxararaq "gözmuncuğu" düzəldirdilər. Erməni millətçiləri tərəfindən töredilən bu soyqırım zamanı 30 minə yaxın adam öldürülüdü.

Bu hadisələrin fonunda ermənilər bütün Azərbaycanı işğal etməyə cəhd göstərildilər. Onlar bu dəfə Qarabağda yaşayan ermənilərlə birləşib Gəncəye hücum hazırlayırdılar. Lakin 1918-ci ilin mayında Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaradılması, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda ölüm-dirim mübarizəsinin başlanması işgalçılardan bütün planlarını pozdu.

Mart hadisələri əslində qeyri-müsəlman bolşeviklərin daşnaqlarla birlikde həyata keçirdikləri milli qırğın idi. Bu qırğının əsas teşkilatçısı olan S. Şaumyan özəd 1918-ci il aprelin 13-də RSFSR XKS-ə yazdığı məktubunda etiraf etmişdi: "Biz süvari dəstəmizə birinci silahlı hückum cəhdindən bəhanə kimi istifadə etdik və bütün cəbhə boyu hücumda keçdi... Bizim altı min nəfərə yaxın silahlı qüvvələrimiz var idi..."

"Daşnakşütün" da üç-dörd min nəfərlik milli hissələri var idi ki, bunlar da bizim ixtiyarımızda idi. Milli hissələrin iştirakı vətəndaş müharibəsinə qismən milli qırğın xarakteri vermişdi, lakin bu na yol verməmək mümkün deyildi. Biz bilərkəndə buna yol verdim".

1919 və 1920-ci ilin mart ayının 31-i iki dəfə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti tərəfindən Azərbaycanda ümummilli matəm günü elan edilmişdir. Ümummilli lider Heydər Əliyevin 26 mart 1998-ci il tarixli sərəncamı ilə 31 mart Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü elan edilmişdir.

Qüdrət Səmədov.

Bu qəzəb, bu intiqam unudulmayacaq

Mən bir insanam!

Yeri gələr səbr edərəm!

Yeri gələr lənet edərəm!

Yeri gələr əfv edərəm!

Yeri gələr məhv edərəm!

Unudulmayan, əsrlərlə yaddaşlara hopan, yaddaşlarda qalaq millətimizin ermənilər tərəfindən töredilmiş soyqırımı.

Bu gün bizim bir millət kimi yaşamağımızın əsas səbəblərindən biri de bizim cəsareti, igid, cəsur, qəhrəman oğullarımızın genindən yaranan nəsillərdir.

Türk olduğumuza görə, müsəlman olduğumuza görə bizi uzun illər çar rusiyası, kommunist rejimi babalarımızı əsarətdə saxlayıb, sürgün etdirib, işğəncələr verərək, gözərini açmağa, dikilib baxmağa belə qoymaya-raq həmişə susdurublar. Bütün bunları uzun illər boyu davam etdirək əfsuslar olsun ki, məqsədlərinə nail olublar.

Lənətə gələsin ermənini, onun arxasında olan havadarlarını. Yazdırıqca əsəblərim tarıma çekiilir, qıcası alovu başına vurur. Tanrımlı alsın xalqımızın qisasını düşmənələrimizdən! Amin!

Bu hirs, bu acıq, bu qəzəb, bu hayqırıtlar babalarımızın iliyinə, qanına hoparaq bugünkü nəsillərimizə ötürüllübdür. Bəlkə də daha coşqulu intiqam hissi ilə nə böyük faciələrdən çıxmışq, İləhil? Necə dözdük, necə yaşadıq? Necə tab getirib çıxdıq zillətlərdən bu günü müstəqil günlərimizə? Şükürələr olsun!

Azad insanların qarşısında heç vaxt manə olmadığı üçün mübarizə etmək qabiliyyəti də olmur. Amma bizim xalqımız yüz illərlə azadlıq uğrunda, müstəqiliyə doğru, düşmənərimizə qarşı özlərini, məqsədlərini kodlaşdırı. Məqsədimizi, istəyimizi, amlımları, vəzifəmizi yalnız və yalnız bu günü müstəqilliyimizə yönədərək, nəsildən-nəsle ötürüllüb. Azsaylı millətimizin içərisindən nə qədər qəhrəman, şir ürəklə oğullar çıxb!

Çar Rusiyası dövründə bizim nə qədər cəsur, qeyretli, adılsanlı igidlərimiz sürgün olunub, itirilib, batırılıblar ki, onlara itaət edən, müti, daim onların təsiri altında olan adamlar lazımdı. Amma zalim zalim olduqca, onun itaətdə saxladıqları, onların etdikləri zülmələrə üstün gələcək, çıxış yolu olaraq daha qəddar zalımlıq forması düşünərək xilas olmaq üçün çalışırlar. Ələlxüsəs da, əlin əldən, ayağın torpaqdan, gözün göydən üzüldüyü zaman.

1904—1905-ci illərin şahidləri bu yaxın illərə qədər yaşayırlar. O vaxtın şahidlərinin dediyinə görə ermənilər əlləri silahlı, atlı kəndlərimizə girirdilər, gələn kimi evin kişilerini soruşurdular. Əgər evdə yoxdu desəydi, evi dağıdır, her yeri axtarır, tapdıqları kişiləri, oğlanları tufəngin qundağı ilə döye-döye qabaqlarına salıb aparır, tapmadıq-

larırin da arvadlarına olmazın iş-gəncələrini verir, təhqirleyici hə-rəkətlər edib söyürdülər. Şahidlərin dediyinə görə təndirdə çörək bişirən qadını təndirin içine salıblarmış. Başqa bir qadın da çörəyini təndirdə qoyub qaçmışdı. Çörək təndirdə yanib tüstüsü kəndi bürümüşdü.

Kəndlərdə olan canlı-cüssəli, hündürboy, şəxsiyyətli kişilərin hamisini axtarır tapıb heç bir sorgu-sualsız aparırdılar. Sonralar da apardıqları adamlardan səs-soraq çıxmazdı. İtirdilər, batırıldılardı ki, belə qeyretli kişilərin övladları olsa, böyüse onlara zərər-zərər gələr.

Yadimdadır, 1980-ci illərdə azərbaycanımızın bütün vacib nöqtələrində, rehber işlərində ermənilər, ruslar olublar. Harda gəlirlə, yaxşı iş yerləri var idisə, başında erməni otururdu. Bütün mebel sexləri hamısı, qızıl mağazaları, qızıl saxlanılan lombardlar, bank, incəsənət əsərləri saxlanılan muzeylər və sairə. Bunların hamisini o illərdə öz gözərimlə görmüşəm. Demək olar ki, Bakıda bir sıra görkəmlə yerləri ermənilər zəbt etmişdilər.

Yaltaq, acız, alçaq millət! Ömürləri boyu onun-bunun torpaqlarında, evlərində qulluqcu kimi işləyənlər! Yurdsuz-yuvasız, köklerini, soylarını bilməyənlər!

Qəzəbimiz, kinimiz, mübarizə odu-alovu, namədlərin tapdağında torpaqlarımızın heyf hissi də o qədər coşub-dasır ki, erməni düşmənərimizə qarşı, inanıram ki, bizzən sonra gələn nəsillər bu ezazilliğin unutsun. Bəlkə də üç-dörd və daha çox nəsile keçəcək, qanımızla bu qəzəb, bu intiqam hissi.

Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü—31 martı unutmayaq! Zaman lap tez gəlsin, öz torpaqlarımızı o adsız murdarlardan azad edək! Oradakı ermənilər də qulluqcu kimi qul yerine evlərimizdə-ayaqları yalnız qandaldı olmaq şərti ilə işlədək, inşallah!

Dünyanın hər yerinə epidemiyə kimi səpələnlər alçaq millət. Düşdükərləri yerləri də vəhşi itlər kimi onu-bunu qaparaq özü-nükküleshdirmək istəyirlər. Belə alçaq, rəzil, çoxsifətli, ağılsız millətdən də bəzi xain-ekstremist qüvvələr həmişə istifadə edib və hal-hazırda da edirlər. Gelin ayıq olaq, ayıq olaq millətimiz! Başımıza gələn bələlər bir dəhə gələməsin.

Arzum millətimizin xoş gələcəyini, torpaqlarımızın işğaldan azad olmasına, zülmələr çəkmiş xalqımızın inkişafını görmədir!!!

Vətən, başa çox iş gelər, Baş eymə! Başın sağ olsun! Biz ölməye doğulmuşuq, Torpağın, daşın sağ olsun! Məlakə NURƏMMƏDOVA, Vəndam qəsəbə 1 sayılı uşaq bağçasının müdürü.